

1959.— Т.5.— С.254—270; Горкіна Л.П. Нариси з історії політичної економії на Україні.— К., 1994.

Т.В.Куршленко

СМАЛЬ-СТОЦЬКИЙ Степан Йосипович [9.01.1859, с. Немилів Радехівського пов., тепер Радехівський р-н Львів. обл. — 17.08.1939, Прага] — мовознавець, історик, педагог, громад.-політ. і культур. діяч.

Н. в сел. родині Йосипа Смаль-Стоцького та Катерини Карпової. Рід Стоцьких здавна проживав в Немілові й походив від Руденків-Куликових. Крім офіційного прізвища, він мав ще сільс. прізвисько Смалі, тобто чорні, засмалені. З 1875—76 Степан Йосипович пишеться в документах як Смаль-Стоцький. Дружина С.-С. — Емілія Заревич, племінниця Ф.Заре-

вича. С.-С. вчився у місц. сільс. школі, Радехів. початковій школі (1864—68), Львів. чотирикласній школі та академіч. г-зії Ставропігійського ін-ту (1869—73), 2-й львів. нім. г-зії (1876—78). 1878—84 студював класичну, слов. та укр. філологію на філос. ф-ті Чернів. ун-ту, навчався у Віден. ун-ті. Учень Ф.Міклошіча. 1883 завершив дисертацію: "Процес аналогії у словозмінах руської мови". Професор Чернів. ун-ту (1885—1918), Укр. Вільного ун-ту в Празі (з 1921). З 1918 жив у Празі. Наук., пед. і публіцист. діяльність С.-С. мала великий вплив на укр. нац. рух на Буковині. З 1899 він д. чл. НТШ, з 1918 — Всеукр. академії наук у Києві, з 1928 — Слов. ін-ту в Празі та ін. Підтримував творчі зв'язки з М.Драгомановим, І.Франком, Б.Грінченком, М.Грушевським, О.Барвінським, В.Стефаніком, О.Маковеем та ін. Його лекції слухали І.Франко, О.Колесса. Після студій про аналогію в історії укр. іменної відміни С.-С. написав разом з Ф.Гартнером "Граматику руської (української) мови" (1913), де доводив, що укр. мова походить безпосередньо з праслов'янської, а ідея прасхіднослов. мови позбавлена ґрунту. Цю думку відстоював він і пізніше, особливо в праці "Розвиток поглядів на сім'ю слов'янських мов і їх взаємне споріднення" (1925, 1927). Різно виступав

проти ідеї праруської мови О.Шахматова та проти поглядів В.Ганцова на формування укр. мови з двох говіркових груп — пн. і пд.-української. Виразні перебільшення (напр., твердження про особливу близькість укр. і серб. мов, заперечення дифтонгів у пн.-укр. говірках) перешкоджали прийняттю багатьох слухних ідей С.-С. В останні роки життя зосередився на інтерпретації творів Т.Шевченка. В мовознав. і літературознав. працях С.-С. сполучалася позитивістська фразеологія з нац.-романтичною ідеологією. С.-С. був не тільки мовознавцем, а й вченим-істориком. У праці "Буковинська Русь" (1897) змалював історію Буковини у тісному зв'язку з Галицько-Волин. державою і ін. укр. землями. У ст. "Східні слов'яни" (1927) заперечував проти якихось "центрів", "колисок" розселення зх., пд. і сх. слов'ян у давнину. Доводить, що ідея "єдності" була штучно сконструйована у 19 ст. Нац. ідею проводить, будучи багаторічним співред. газ. "Буковина", ред. газ. "Руська Рада". 1888—89 у газ. "Буковина" опублікував ст. "Руський нарід — руська мова", в якій розкривав значення мови для нац. самоутвердження укр. народу. С.-С. — автор понад 150 наук., наук.-популярних та публіц. праць. Пед. діяльність С.-С. пов'язана з Буковиною.

Тривалий час був членом Крайового відділу і Крайової шкіль. ради. У співавт. з Ф.Гартнером опублікував "Руську граматику", що стала етапним явищем в історії науки про укр. мову. (4 вид.: 1893, 1907, 1914, 1928) і понад 40 років використовувалася в школах Зх. України. Завдяки політ. і культур. діяльності С.-С. у нар. (1893), а згодом і серед. (1895) школах Буковини було введено фонетичний правопис. Школу було вирвано з рук москвофілів, чим значно поліпшено умови для виховання укр. нац. свідомості. Як один з керівників нац.-культур. і політ. відродження на Буковині С.-С. багато зробив для перемоги народовців у своєму краї. 1879—82 — голова першої укр. студент. орг-ції на Буковині — т-ва "Союз", деякий час очолював т-во "Руська рада". С.-С. — співзасновник т-в "Народний дім", "Буковинський Боян", "Руська школа" та ін., активний діяч "Руської бесіди". 1882—1911 — депутат від націонал-демократич. партії до Буковин. крайового сойму, 1904—10 — заст. крайового маршалка, один із керівників сеймового клубу "Вільнодумний союз". Як депутат віден. парламенту (1911—18) спільно з М.Васильком та ін. добився цілковитої рівноправності українців в адм. й політ. житті Буковини. В екон. галузі С.-С. був прихильником кооперації.

Очолював "Руську касу" та "Селянську касу" (з 1903), намагався розбудувати укр. кооперацію. За його участю створено кооперат. об'єднання для селян "Карпаття", "Праця" тощо. Певдачі на цьому напрямку привели 1910 до розколу в укр. громад. житті Буковини та до послаблення громад.-політ. активності С.-С. 1917 — голова Центр. Управи укр. січових стрільців. Працював в УВУ, головою Музею визвольної боротьби. Був першим головою Укр. могилянсько-мазепинської АН. С.-С. вніс вагомий вклад у розвиток укр. науки і культури, нац. свідомості укр. народу, відродження Буковинського краю. Помер у Празі, похований у Кракові.

Тв.: Руська грамати́ка.— Львів, 1893.— 175с. (співавтор Ф.Гартнер); Буковинська Русь: Культурно-історичний образок.— Чернівці, 1897.— 295с.; Грамати́ка руської (української) мови.— Відень, 1913.— 550с. (нім. мовою); Розвиток поглядів про сем'ю слов'янських мов і їх взаємне споріднення// ЗНТШ.— Львів, 1925.— Т.141—143.— С.1—42; Східні слов'яни //Україна.— К., 1928.— Кн.3.— С.3—23; Т.Шевченко: Інтерпретації.— Варшава, 1934.— 240с.

Літ.: Смалъ-Стоцький Степан // ЕУ.— Париж; Нью-Йорк, 1962.— Т.8; ЗНТШ.— Нью-Йорк, 1960.— Т.172: 3б. філолог. секції на пошану сто-

річчя С.Смалъ-Стоцького; Ковалів П. Акадсмiк Степан Смалъ-Стоцький і його заслуги для укр. науки // Визвольний шлях.— 1972.— № 8—9.— С.1070—1072; Чопик Д.Б. Акадсмiк Степан Смалъ-Стоцький // Надбужанщина.— Нью-Йорк, 1986.— Т.1.— С.804—809; Матвеева Л., Циганкова Б., Янковський О. С. Смалъ-Стоцький // Україна. Наука і культура: Щорічник.— К., 1994.— Вип. 28.— С.87—89.

Архіви: ЦДІА (Київ); ЦДАВО України (Київ); ІЦІА (Львів); Держ. архів. Чернів. обл.; ЦНБ. ІР; ЛНБ. Відділ рукописів; ІЛ. Відділ рукописних фондів і текстології.

Іконографія: Фотопортрети С.Смалъ-Стоцького 90-х рр. ХІХ ст., поч. ХХ ст., 1914, 1925, середини 30-х рр.; фото: С.Смалъ-Стоцький і М.Василько, поч. ХХ ст.; С.Смалъ-Стоцький серед буковинських політиків, поч. ХХ ст.; С.Смалъ-Стоцький у складі президії Укр. Голов. Ради Фрайштаттського табору військовополонених; Л.Матвеева, Б.Циганкова, О.Янковський. С.Смалъ-Стоцький // Україна. Наука і культура: Щорічник.— К., 1994.— Вип.28.— С.87—89.

В.М.Даниленко